

FRÁSÖGN

af ársfundi þings Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu í Birmingham 2.–6. júlí 2022.

Af hálfu Íslandsdeildar ÖSE-þingsins sóttu fundinn Bryndís Haraldsdóttir, formaður, Helga Vala Helgadóttir, varaformaður, og Ágúst Bjarni Garðarsson, auk Bylgju Árnadóttur alþjóðaritarar. Fundinn sóttu um 300 þingmenn frá ríkjum í Evrópu, Norður-Ameríku, Asíu og Norður-Afríku. Á ársfundinum var samþykkt Birmingham-yfirlýsingin, sem sett var saman úr ályktunum málefnanefndanna þriggja og aukaályktunum sem lagðar voru fram af einstökum þingmönnum. Meðal áherslumála voru árásarstríð Rússa í Úkraínu, norðurslóðamál, græn umskipti og öryggi fjölmiðlafólks.

John Whittingdale, formaður landsdeildar Breta, setti þingið. Hann ítrekaði mikilvægi þess að sýna hversu mikla áherslu aðildarríki ÖSE legðu á grunnildi stofnunarinnar á þessum stríðstímum. Bretar stæðu með Úkraínumönnum og hefðu sent hergögn, tekið á móti flóttafólki og beitt einstaklinga sem tækju þátt í stríðsrekstrinum hörðum refsiaðgerðum. Þessum refsiaðgerðum hefðu landsdeildir Rússlands og Belarús gagnvart ÖSE-þinginu mótmælt harðlega, enda hefðu þingmenn þeirra ekki fengið leyfi til að koma til Bretlands á ársfundinn. Whittingdale benti á að rússnesku þingmennirnir hefðu greitt atkvæði með innrásinni á rússneska þinginu. Tariq Ahmad, lávarður af Wimbledon og aðstoðarutanríkisráðherra Bretlands, ítrekaði að fullkomin samstaða hefði verið á breska þinginu um stuðning við Úkraínu. Innrás Rússa væri aðför að þeim grunnstöðum sem öryggi í Evrópu væri byggt á.

Zbigniew Rau, utanríkisráðherra Póllands og formaður ÖSE, ávarpaði þingið og svaraði spurningum. Aðspurður um hvort ÖSE ætti að reyna að stuðla að friðarumleitunum sagði Rau að um væri að ræða árásarstríð, þar sem annars vegar væri árásaðili og hins vegar fórnarlamb. Árásaðilinn hefði engin réttindi en fórnarlambið ætti rétt á að verja sig. Fórnarlambið gæti ætlast til að fá aðstoð frá þeim sem virtu alþjóðalög en það væri undir fórnarlambinu komið hvenær það væri tilbúið til samningaviðræðna við árásaðilann. Margareta Cederfelt, forseti ÖSE-þingsins, sagði ógerlegt að hunsa brot rússneskra stjórnvalda á skuldbindingum sínum samkvæmt Helsinkilokagerðinni. ÖSE-þingið myndi standa vörð um rétt Úkraínumanna til að lifa í friði í eigin landi innan alþjóðlega viðurkenndra landamæra. Stjórnarnefnd ÖSE-þingsins samþykkti tillögu formanns úkraínsku landsdeildarinnar um að leggja það til við reglunefnd þingsins að breyta starfsreglum þannig að hægt sé að víkja aðildarríki úr ÖSE-þinginu fyrir gróf brot gegn ákvæðum Helsinkilokagerðarinnar.

Málefnanefndirnar þrjár tóku fyrir ályktanir framsögumanna nefndanna og einnig aukaályktanir á málefnasviði nefndanna. Bryndís Haraldsdóttir tók þátt í störfum 1. nefndar um stjórnsmál og öryggismál. Í ályktun nefndarinnar kom fram að innrás Rússa í Úkraínu væri gróft brot á alþjóðalögum og árás á mannréttindi almennra borgara, sér í lagi réttinn til lífs. Þingið fordæmdi ólöglegt hernám og innlimun Krímskaga og héraðanna Luhansk og Donetsk. Þá var aðstoð stjórnvalda í Belarús við árásarliðið sérstaklega fordæmd. Þá hvatti þingið aðildarríkin til að koma í veg fyrir mögulegt kjarnorkustríð með því að gefa út yfirlýsingar um að þau muni ekki beita kjarnavopnum að fyrra bragði. Í umræðum fagnaði Bryndís Haraldsdóttir því að í ályktuninni væri vísun í ályktun öryggisráðs Sameinuðu þjóðanna nr. 1325 um konur, frið og öryggi. Hún kallaði eftir því að við rannsóknir á stríðsglæpum í Úkraínu yrði lögð sérstök áhersla á að rannsaka tilvik kynbundins ofbeldis.

Ágúst Bjarni Garðarsson tók þátt í störfum 2. nefndar um efnahags-, vísinda-, tækni- og umhverfismál. Í ályktun 2. nefndar var bent á að heimsfaraldur kórónuveiru hefði haft víðtæk áhrif á hagkerfi ÖSE-ríkja, aukið á ójöfnuð og haft í för með sér bakslag í kynjajafnrétti. Kallað var eftir því að aðildarríki ÖSE auki samstarf sitt til að stuðla að sjálfbærum hagvexti með áherslu á

græn umskipti og kynjajafnrétti. Hægt væri að flýta orkuskiptum með kolefnissköttum og aukinni fjárfestingu í sjálfbærum orkugjöfum og tækniþróun. Bent var á að fólksflutningar hefðu aukist vegna vopnaðra átaka og umhverfis- og loftslagsáhrifa og hvatti þingið ÖSE-ríki til að þróa löglegar leiðir fyrir fólk til að flytjast milli landa.

Helga Vala Helgadóttir tók þátt í störfum 3. nefndar um lýðræðis- og mannréttindamál. Í ályktun nefndarinnar var kallað eftir því að rússnesk stjórnvöld slepptu tafarlaust úr haldi starfsfólki sérstakrar eftirlitsskrifstofu ÖSE í Úkraínu, sem nú hefur verið lögð niður. Nauðsynlegt var á ná samstöðu innan fastaráðs ÖSE til að endurnýja umboð skrifstofunnar en Rússar greiddu atkvæði gegn því. Þingið fordæmdi árásir á almenna borgara í stríðinu í Úkraínu og sérstaklega fjöldamorð í Bucha, Borodyanka og fleiri borgum í landinu og kallaði eftir ítarlegum rannsóknum á stríðsglæpum. Kallað var eftir því að aðildarríki ÖSE virtu ákvæði Genfarsáttmálans um meðhöndlun stríðsfanga, slasaðra og almennra borgara. Ítrekað var að refsiaðgerðum aðildarríkja ÖSE væri ætlað að beinast gegn leiðtogum Rússlands en ekki gegn almenningi. Þingið harmaði að konur í stjórnárum og fjölmiðlum sættu mismunun og áreitni, sérstaklega á netinu, sem hefði neikvæð áhrif á þróun kynjajafnréttis á ÖSE-svæðinu. Þá var undirstrikað að aðgengi að kyn- og frjósemisheilbrigðisþjónustu væri forsenda valdeflingar kvenna og jafnrar þátttöku þeirra í stjórnárum og opinberu lífi. Þingið lýsti einnig stuðningi sínum við frjálsa fjölmiðlun og ítrekaði mikilvægi fjölmiðla og frjálsra skoðanaskipta fyrir lýðræðið.

Alls voru samþykktar 10 aukaályktanir, m.a. um áhrif árásarstríðs Rússa í Úkraínu á öryggi á ÖSE-svæðinu, um ógnanir og ofbeldi gegn konum í fjölmiðlum og stjórnárum, um öryggi stríðsfréttaritara, um græn umskipti og um siðareglur fyrir þingmenn á ÖSE-þinginu. Bryndís Haraldsdóttir lagði fram aukaályktun um málefni norðurslóða. Í ályktuninni voru aðildarríki ÖSE hvött til að beina sjónum sínum í auknum mæli til norðurslóða. Bent var á alvarleg áhrif loftslagsbreytinga á samfélög á norðurslóðum og aðildarríki hvött til að berjast gegn loftslagsvánni. Fjallað var um aukið mikilvægi norðurslóða, bæði hernaðarlega og efnahagslega. Innrás Rússa í Úkraínu var fordæmd og einnig hörmuð þau áhrif sem innrásin hefur óhjákvæmilega haft á alþjóðlega samvinnu á norðurslóðum. Í ræðu sinni ítrekaði Bryndís mikilvægi þess að norðurslóðir yrðu áfram lágspennusvæði og hvatti ÖSE-þingið til að veita svæðinu meiri athygli, sérstaklega í ljósi þess að öll átta norðurskautsríkin væru meðlimir í ÖSE.

Í almennum umræðum vakti Helga Vala Helgadóttir máls á réttinum til þungunarrofs. Hún sagði Bandaríkin lengi hafa verið framarlega í vernd mannréttinda en nú hefðu konur verið sviptar grundvallarréttindum sínum til sjálfsákvörðunar yfir eigin líkama. Hún hvatti aðildarríki ÖSE til að standa vörð um mannréttindi allra sem sæktust eftir þungunarrofi. Sama hverjar kringumstæðurnar væru þá væri rétturinn yfir eigin líkama óskoraður.

Bryndís Haraldsdóttir flutti ársfundi skýrslu um störf sín sem sérstakur fulltrúi ÖSE-þingsins í málefnum norðurslóða. Í ræðu sinni benti Bryndís á hversu augljós ummerkin um loftslagsbreytingar væru á norðurslóðum. Þykasti og elsti ísinn á norðurskautinu hefði minnkað um 95% og horfur væru á að Norður-Íshafið yrði alveg íslaust á sumrin frá 2035. Hún hvatti þingmennina til að vinna saman og af ábyrgð til að tryggja langtímaáætlanir til að takast á við og vinna gegn loftslagsbreytingum. Þá lagði hún einnig fram skriflega skýrslu.

Í lok ársfundar var Margareta Cederfelt frá Svíþjóð endurkjörin forseti ÖSE-þingsins með 113 atkvæðum gegn 62 atkvæðum mótframbjóðanda hennar, Kari Henriksen frá Noregi. Einnig voru kjörnir 4 varaforsetar og formenn, varaformenn og framsögumenn nefnda. Eftir fundinn verður yfirlýsing ársfundar send áfram til utanríkisráðherra og þjóðþinga aðildarríkjanna í þeirri von að hún hafi áhrif á ákvarðanir ráðherranefndar ÖSE og þar með pólitískar skuldbindingar aðildarríkja.

Samhliða ársfundinum sat Íslandsdeild vinnuhádegisverð um kynjajafnrétti í tengslum við enduruppbyggingu samfélaga í kjölfar COVID. Einnig sóttu þingmenn hliðarviðburð um stöðu stjórnarandstöðu í Rússlandi og Belarús, þar sem frummælendur voru Evgenía Kara-Murza, Bill Browder og Natalia Kaliada. Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu <https://www.oscepa.org/en/>.